

УДК 821.111-31.09"18/19":159.947.5-055.2

АРХЕТИПНІ МОДЕЛІ ТА ПОНЯТТЯ СУБЛІМАЦІЇ В РОМАНІ МЕЙ СІНКЛЕР “ТРИЩИНА В КРИСТАЛІ”

Христина Оніщук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, Львів, 79000, Україна;
e-mail: inconceivable@rambler.ru*

Апробовано наукову гіпотезу про те, що бажання у творі Мей Сінклер “Трищина в кристалі” (“The Flaw in the Crystal”, 1912) описане як рушійна сила, яка вибудовує нову парадигму стосунків чоловіків та жінок у сучасному суспільстві. Виходячи з вивчення символічних значень двох жіночих образів у юдейсько-християнській традиції – Єви та Марії, а також значення їхніх образів у емоційному і психологічному аспектах у процесі жіночого розвитку та їхнього впливу на чоловіків, маємо на меті розглянути внутрішні та особистісні процеси сублімації, необхідної для досягнення духовного та фізичного поглинення поданого в текстах Мей Сінклер настільки добре, наскільки вони відбиваються в зовнішньому та колективному процесі.

Ключові слова: Мей Сінклер, архетипна модель, роман, трансформація, сублімація.

Мета розвідки – проаналізувати роман Мей Сінклер “Трищина в кристалі” з позиції архетипної критики. У процесі вивчення наукової проблеми ми опиралися на дослідження відомих науковців: Анніс Прат, Барбара Лоуренс, Андреа Ловенштейн, Барбара Ваєт, використовували концепції Фрідріха Ніцше та Карла Густава Юнга.

За базову основу нашого дослідження взято концепцію швейцарського психолога К.-Г. Юнга, згідно з якою усередині кожної особистості існує, крім свідомості, особисте і колективне несвідоме. Колективне несвідоме — це архів спадкової пам’яті, закріпленої тисячоліттями психічної еволюції образів і символів, апеляція до яких викликає в різних людей одні й ті ж несвідомі асоціації.

За Юнгом, поет звертається до міфологічних фігур, щоб знайти для своїх переживань відповідний образ, причому він творить із “прадавнього переживання”, яке є безсловесним і не має якогось образу, а його темна природа потребує міфологічних постатей.

Ми розглядаємо два основних жіночих образи запропонованих у іудейсько-християнській традиції – образи Єви та Марії.

Ці образи обрані нами, позаяк вони являють собою ключові жіночі постаті в Біблії та Торі, які є прикладами духовних ідей і систем, створених чоловіками. Єва та Марія є головними жіночими ролями, створеними в художній літературі та увіковіченими чоловіками-письменниками в Торі (образ Єви) та Біблії (образ Діви Марії), уособлюють фантазії чоловічої уяви, що відкидає усіяку природну необхідність для цих сценаріїв, оскільки подібні образи відповідають культурному бажанню контролювати жінок, щоб виконати бажання своєї реалізації.

У Біблії та Торі Єва була покарана за її прагнення до знань і обвинувачена у спокушенні Адама. Марію завжди хвалять за мовчазність, відсутність допитливості, вона приймає все, жертвує усім заради свого сина і Бога, вона пов'язана з цим символічним порядком тільки завдяки зв'язку з чоловіками в ньому. Єврейські письменники створюють жінку поза чоловіком тільки задля того, аби вона спокусила його. Це є спробою патріархального суспільства контролювати жінок (і пізніше чоловіків), підпорядковуючи і осквернюючи природне бажання Єви (яка репрезентує тілесність) і водночас шануючи неймовірні риси Марії (яка уособлює чисту душу).

У творі Мей Сінклер "Тріщина в Кристали" показано бажання вступити в царину духовного (Марія) та фізичного (Єва), що виявляє абсурдність дуалістичної опозиції, встановленої між цими двома нероздільними сферами, це одночасно стверджує еволюційну силу їхньої ідентичності.

Головний персонаж твору – Агата Верал зреалізована одинока жінка, що живе у віддаленій місцевості неподалік від лісу. Агата наділена надприродними здібностями (передбаченням, читання думок, умінням контролювати психологічні процеси в підсвідомості і, як наслідок, зціленням) Вона почуває себе щасливою в цілковитій ізоляції від соціуму і приймає лише одного відвідувача Родні Лаяна (одруженого з Беллою), який приходить до її оселі, коли відчуває внутрішнє спустошення і потребу регенерації свого психологічного стану. Так триває допоки по сусідству поселяється пара Міллі та Хардінга Пауелів. Хардін потерпає від психологічних розладів (з острахом чекає коли прийдуть "вони" не виходить з дому, просить зачиняти всі вікна і двері та зашторювати фіранки, його мучить безсоння). Міллі ділиться своїм горем з Агатою, яка здійснює втручання у його підсвідомість викликаючи покращення здоров'я. Та невдовзі Хардін та Міллі розкривається таємниця дивовижного зцілення. Агата попереджає, що дія дару не залежить від неї. Аби черпати сили потрібно бути кристально чистим у думках та вчинках. Зрештою вона сама впускає в свою душу страх, усвідомлюючи, що в процесі лікування починає втрачати власну особистість. Аби віднайти себе жінка відмовляється від подальшого лікування Хардінга та зустрічей з Родні, адже через бажання близькості з ним виникає порушення функцій дару, і аби відновити його Агаті доводиться позбутись усіх спокус.

Досить потужно представлена архетипна модель Адама (Родні). Він не відповідає за свої вчинки, всі його дії виявляються влучною психологічною маніпуляцією Агати (Єви). Залежний від думки соціуму, він перебуває в перманентному пошуку місця, де його душа віднайде спокій. У його поведінці бачимо прагнення віднайти втрачений Едем, символом якого постає дім Агати. Видається, що Адам регулярно уникає своєї невротичної Марії (дружини Белли), аби знайти "своє місце в мирі" з Євою (Агатою). Якщо продовжувати аналогію душі і тіла, можна аргументувати й іншу метафору: людина постійно втікає від своєї невротичної душі, щоби знайти місце миру в тілі через чуттєве бажання і його реалізацію.

Уникання фізіологічного сексуального аспекту цих первинних стосунків у тексті надає їм надприродного почуття, є водночас близьким і тримається поза увагою, таким чином дозволяє нам вільно занурюватись в інші інтимні аспекти стосунків; акцентуючи авторську увагу на психологічному та емоціональному аспектах.

Перед приходом Родні Агата відчуває потребу очищення, фізичного, емоційного, психологічного, оскільки в її архетипі закладена ідея гріховності, як чогось нечистого. Її очищення інтерпретується з прагненням очищення від гріховності, закладеної в самому уособленні жінки.

"...she had swept herself bare and scoured herself clean for him. Clean she had to be; clean from the desire that he should come; clean above all from the knowledge that she now had, that she could make him come..." [5, p. 60]

Агата вірить, у "владу, надприродне, безцінний Дар", (на що в іншому місці історії вказують як "таємницю, невимовну річ") вона "відкриває чудовий, божественний випадок... може завжди отримати його". [5, p. 60] Цей дар, коли описується як подарунок передбачає глибокий психоаналіз свого Я, як і телепатія, яку Агата використовує для "зцілення". Ніколас Роял у своїй книзі Надприродне (2003) описує цікавий зв'язок між ними:

"Телепатія як надприродне має зв'язок з психоаналізом. Актуальність (і неумісність) телепатії в контексті психоаналізу полягає в його статусі стороннього тіла, що для прикладу у фрейдівських роботах не може бути прийнятим чи відхиленим. [1, p. 279]

Агата боїться цієї сили чи, якщо точніше, боїться себе, контрольовану цією потенційно маніпулятивною силою, проте вона не покидає практикувати психологічні маніпуляції, хоча й усвідомлює, що в такий спосіб унеможлиблює подальший розвиток стосунків з Родні. Бажання Мей Сінклер надати важливої ролі відокремленню маніпуляції від стосунків витлумачує Джонсон у своїй оцінці письменниці: "У своїй художній літературі вона (Сінклер) дедалі більше розвиває тему вивчення згубних наслідків стримування (почуттів) і зловживання та використання сексуальності як інструмента маніпуляції" [2, p. 6].

Важливої ролі набуває поняття лібідо, яке Мей Сінклер розглядає у своєму художньому творі, в повному значенні його психічної, емоційної і фізичної енергії. Її героїня, Елізабет, у творі "Темна ніч" (1924) [6] усвідомлює можливість злиття між символами Єви та Марії.

Якщо ми заберемо гендерну роль з парадигми Адама та Єви і розглянемо Адама як представника людського буття, Єву – як представницю жаги до знань, а яблука як втілення знання, то можемо отримати вічний трикутник, необхідний для збереження бажання, а значить, і життя. Можна побачити таку комбінацію обставин: людське буття не в змозі сказати "ні" бажанню до знань, що є помилкою бажання, а не самої людини. Сінклер тлумачить, що "Бажання є причиною життя" [4, p. 329].

Можна стверджувати, що Агата несвідомо сублімує бажання бути з Родні, вона пригнічена, якщо враховувати власне переконання Сінклер у такій можливості.

З Агатою впродовж твору відбувається раптове переродження від одного архетипного образу (Єви) до іншого (Марії). Перебуваючи в образі Єви, вона стримує і відкидає усвідомлення власного бажання, пригнічуючи свої почуття до Родні на глибинному рівні підсвідомості. Як наслідок, це унеможлиблює цілковите пізнання і розуміння принципу роботи Божественного Дару. У своєму лікуванні вона рухається наосліп, лише приблизно усвідомлюючи наслідки власних дій, підсвідомо маніпулюючи людьми, яких лікує, переконуючи себе в тому, що робить це заради їхнього блага. У стосунках з Родні Агата домінує над ним, ігноруючи відповідальність Родні у виборі його власного благо-

получчя. Переломним для трансформації образу Єви в образ Марії стає момент, коли Агата усвідомлює, що хвороба, від якої вона лікує Хардінга Пауелла, стала частиною її самої. Аби не збожеволіти остаточно, вона вирішує розірвати з ним психологічний зв'язок, хоча ще до кінця не усвідомлює, де відбувся збій. Агата говорить про наявність “тріщини в кристалі”, який втілює в собі силу її дару. Єдиним виходом із ситуації вона вбачає необхідність саможертвності, цілковитого очищення.

Переродження образу Єви в образ Марії передбачає велику концентрацію внутрішньої енергії. Отримавши енергію, Агата повинна злитися з нею і гармонізувати її всередині своєї свідомої особистості, щоб знайти те, що ця специфічна енергія або архетип представляє. Якщо гармонізувати цю нову енергію всередині свідомої особистості не вдається, в індивіда виникають серйозні розлади – не тільки ментальні чи духовні, а й фізичні. Саме цей процес і викликає збій ментального здоров'я героїні. Поводячись у жертвний спосіб стосовно Хардінга Пауелла, вона висловлює бажання духовного переродження, еволюціонування від грішного образу Єви до більш ідеального Марії. Проте її нездатність акумулювати внутрішню енергію призводить до погіршення її власного психологічного здоров'я.

Коли Агата вирішує зцілити Хардінга, на підсвідомому рівні вона хоче отримати над ним владу. Справедливість такого твердження доводить те, що вона прагне приховати сам факт своєї допомоги йому. Згідно з Ніцше, таке прагнення пояснюється встановленими соціальними моделями, закладеними на рівні підсвідомості в культурі, що дозволяє жінці тільки на таку приховану реалізацію своєї сили. Той факт, що Агата і Міллі вважають себе сильними і прекрасними самими по собі, проте обидві відчувають потребу у зціленні чоловіків і вважають цю місію дуже важливою, сам по собі суперечить їхній емоційній залежності від чоловіків. Саме через чоловіків вони реалізують почуття важливості і почуття емоційного стосовно того, як вони відповідають власним культурним ролям.

Згідно з Фрейдом, імпульси повинні сублимуватись, підпорядковуючись “принципу задоволення” до “принципу реальності”, і це призводить до придушення прагнення задоволення, ховаючи його навіки на підсвідомому рівні, навіть після того, як воно сублимується. Мається на увазі не лише задоволення в сублимації, але й більш свідоме придушення бажання, перетворення психічної енергії у більш завершене бажання, в якому Фрейд вбачає бажання сексуального задоволення як одного з найстарших і найосновніших. Сінклер вважає, що це є лише прагненням до життя і еволюції і вважає, що лібідо у Юнгівському розумінні є “створенням енергії” [3, р. 87–88].

Художню творчість Сінклер “визначають як щирі спроби сублимації лібідо” [3, р. 107]: Сінклер нівелює ідею обов'язкової реалізації жінки у сфері материнства, вона не розмежовує поняття одруженої жінки і жінки незаміжньої, для неї вирішальним залишається питання її зреалізованості.

У романі М. Сінклер “Тріщина в кристалі” людина, безумовно, показана як найважливіший і водночас найбільш нужденний персонаж твору. Адже Агата вважає, що вона може зцілити хворих людей без їхньої відома (має місце зверхне ставлення і психічні маніпуляції), і що вони не тільки не постраждають від цього, але й що відсутність їхньої участі у власній еволюції буде передумовою цілковитого одужання. Так Агата сублимує своє бажання.

Ще однією темою, яка порушена в романі М. Сінклер “Тріщина в кристалі”, є тема цілісності внутрішнього Я. На прикладі стосунків Адама (Родні) і Єви (Агати) авторка зосереджує увагу на тому, як близькість між двома людьми, особливо можливість сексуальної близькості, може поставити під загрозу цілісність внутрішнього Я, викликати психологічні пошкодження, дозволивши вторгнення у свою свідомість, щоб бути корисною для друга. Таке ставлення, знову ж, рефлектує тривогу про місце індивіда в сучасному суспільстві та його автономію. [7, р. 3] Агата схиляється до думки, що вона може бути бездоганною. Ця ідеальність необхідна їй для того, аби наблизитися до самопізнання власного дару і, як наслідок, самої себе. Серед прагнення до фізичного задоволення і задоволення духовного переважає духовне. Відтак архетип Єви трансформується в архетип Марії.

Аналіз творів М. Сінклер дозволяє прийти нам до таких висновків:

- 1) сублімування через любов до всіх суб'єктів, включаючи самого себе як суб'єкта, призводить і до індивідуальних, і до колективних перетворень;
- 2) враховуючи, що чистота, символом якої є Марія, – це духовний стан, який більш точно символізує Єву (життя), нам дане більш широке уявлення стосовно чоловіків і жінок є суб'єктами бажання. Як тільки обидва розглядаються як суб'єкти і адекватно існують як такі, втілюють повну фізичну і духовну природу, замість того, аби грати ролі, нав'язані їм суспільством, людина звільняється від розчарування щодо прагнення бути тим, ким вона бути не може, і, як наслідок, реалізувати себе, хто вони, незалежно від гендерної приналежності;
- 3) відсутність відповідальності, пов'язаної з бажанням, призводить до неможливості дискурсу, до неврозу, розколу і залежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Allison, Liz. 2004. “Reading the Uncanny”. The Cambridge Quarterly. Vol. 33, No. 3 P. 277–281.
2. Johnson, George M. 2004. “May Sinclair : From Psychological Analyst to Anachronistic Modernist”. Vol. 25. Journal of Evolutionary Psychology, P. 1–8. URL : http://www.accessmylibrary.com/comsite5/bin/aml_landingtt.pl?pur...ype=ITM&item_id=0286-12906079&action=print&page=aml_article_print. Accessed : 21/05/08.
3. Neff, Rebecca Kinnamon. 1980. “ ‘New Mysticism’ in the Writings of May Sinclair and T. S. Eliot”. Twentieth Century Literature. Vol. 26. No. 1 (Spring, 1980). P. 82– 108. Hofstra University. URL : <http://www.jstor.org/stable/441242>. Accessed : 15/05/2008.
4. Sinclair, May. 1917. A Defence of Idealism : Some Questions and Conclusions. The Macmillan Company. New York.
5. Sinclair, May 2006 (1923) “The Flaw in the Crystal” (1912). Uncanny Stories. Wordsworth Editions. London. P. 59–111.
6. Sinclair, May 1923. “The Nature of the Evidence” Uncanny Stories. Wordsworth Editions. London. P. 113–122.
7. Thrall, James Homer. 2005. “May Sinclair : Modern Mystic”. Duke University URL : www.aarmysticism.org/documents/Thrall.pdf Access date: 01/04/2007.

*Стаття надійшла до редколегії 17.10.2013
Прийнята до друку 10.01.2014*

**АРХЕТИПИЧЕСКИЕ МОДЕЛИ И ПОНЯТИЯ СУБЛИМАЦИИ
В РОМАНЕ МЭЙ СИНКЛЕР “ТРЕЩИНА В КРИСТАЛЛЕ”****Онищук Кристина**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская 1, Львов, 79000, Украина;
e-mail: inconcebivela@rambler.ru*

Апробирована научная гипотеза о том, что желание в произведении Мэй Синклер “Трещина в кристалле” (*The Flaw in the Crystal*, 1912) описано как движущая сила, которая выстраивает новую парадигму отношений между мужчинами и женщинами в современном обществе. Исходя из изучения символических значений двух женских образов в иудейско – христианской традиции – Евы и Марии, а также значение их образов в эмоциональном и психологическом аспектах в процессе женского развития и их воздействия на мужчин, преследуем цель рассмотреть внутренние и личностные процессы сублимации, необходимой для достижения духовного и физического поглощения представленного в текстах Мэй Синклер настолько хорошо, насколько они отражаются во внешнем и коллективном процессе.

Ключевые слова: Мэй Синклер, архетипическая модель, роман, трансформация, сублимация.

**ARCHETYPAL MODELS AND NOTION OF SUBLIMATION
IN THE NOVEL “THE FLOW IN THE CRYSTAL”
BY MAY SINCLAIR****Khrystyna Onishchuk**

*Ivan Franko National University of L'viv,
1 Universytets'ka St, L'viv, 79000, Ukraine;
e-mail: inconcebivela@rambler.ru*

This article argues that desire in May Sinclair's “The Flaw in the Crystal” (1912) is depicted as a driving force urging a new paradigm for the male/female relationship in modern society. It begins by exploring the symbolic meaning of two female icons of the Judaeo-Christian traditions; Eve and Mary, and how their images have contributed emotionally as well as physically to woman's development and affected man's. While deconstructing the text and grammatical structure of its semantics, this article asks the reader to consider the internal and personal process of sublimation required to attain the spiritual/physical merger encouraged in Sinclair's text as well as how that reflects on the external and collective process.

Keywords: May Sinclair, archetypal model, novel, transformation, sublimation.